

Rozdział 5

BEZROBOCIE JAKO NEGATYWNE ZJAWISKO SPOŁECZNE

Sylwester Bębas, Wioleta Adamczyk-Bębas

Trwające przemiany ustroju gospodarczego wywołały wiele procesów społecznych mających różnorodny wpływ na polski rynek pracy. Jednym ze zjawisk o negatywnych skutkach stało się bezrobocie. Nadwyżka podaży siły roboczej nad popytem na pracę, jaka powstaje na poszczególnych rynkach pracy w skali makroekonomicznej przejawia się w zjawisku bezrobocia.

W literaturze ekonomicznej spotyka się różne definicje bezrobocia. I. Reszke pisze, że „bezrobotny to człowiek wbrew własnej woli pozbawiony pracy zarobkowej, bezrobotnym się jest, dlatego, że się pracy nie znalazło bądź po utracie poprzedniej, bądź po raz pierwszy, bądź po przerwie w zatrudnieniu”¹. Natomiast N. Samuelson przyjmuje, że „bezrobotni to ludzie, którzy nie są zatrudnieni, ale aktywnie poszukują pracy zarobkowej lub też oczekują na powrót do pracy”². W „Encyklopedii Popularnej PWN”, bezrobocie definiuje się jako „zjawisko braku pracy zarobkowej dla osób zdolnych do pracy i jej poszukujących”³. Jak widać pojęcie to jest definiowane w różnorodny sposób, ale podstawą każdej definicji jest założenie, że zjawisko to charakteryzuje się pewną liczbą osób pozostających bez pracy. Jak podaje słownik terminów ekonomiczno-prawnych bezrobocie, to zjawisko, które polega na tym, że pewna liczba pracowników zdolnych do pracy oraz gotowych do jej podjęcia nie znajduje zatrudnienia. Jest to wynik braku równowagi pomiędzy podażą pracy a popytem na pracę.

Bezrobocie z ekonomicznego punktu widzenia oznacza stan czasowej dezaktywacji osób zdolnych do pracy i gotowych do jej podjęcia w ramach stosunku pracy. W celu prawidłowego określenia wielkości bezrobocia, porównywalności jego rozmiarów w świecie, wyodrębnienia osób nabywających prawa do świadczeń w wyniku bezrobocia, niezbędne jest prawidłowe i jednorodne zdefiniowanie bez-

¹ I. Reszke, *Wobec bezrobocia: opinie, stereotypy*, Scholar, Warszawa 1999, s. 15; T. Borkowski, A.S. Marcinkowski, *Bezrobocie w perspektywie socjologicznej*, [w:] *Socjologia bezrobocia*, Interart, Katowice 1999, s. 13; Ł. Gryglewicz, R. Łukaszczyk, Z. Sułowski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. III, KUL, Lublin 1985, s. 351-352.

² N. Samuelson, *Ekonomia I*, PWN, Warszawa 1998, s. 18.

³ *Encyklopedia Popularna PWN*, PWN, Warszawa 2000, s. 77.

robocia oraz zastosowanie takich samych kryteriów kwalifikowania konkretnych osób do grona bezrobotnych. Konieczne jest więc zdefiniowanie bezrobocia inaczej niż „przez prostą negację zatrudnienia. Zgodnie z tym rozumowaniem, bezrobocie to zjawisko polegające na tym, że człowiek nie znajdujący możliwości zatrudnienia nie ma również alternatywnych źródeł utrzymania”⁴. Definicja ta została sformułowana dla gospodarki słabo rozwiniętej, ale jest również przydatna w rozwiniętej gospodarce kapitalistycznej. Inne są jednak alternatywne źródła utrzymania, do których zalicza się: działalność w sektorze tradycyjnym, gdzie nie przybiera ona charakteru zatrudnienia, dochody męża, rodziców, dochody z procentów od kapitału, itp. oraz inna społeczna treść bezrobocia. W gospodarce słabo rozwiniętej bezrobocie oznacza brak środków utrzymania, nędzę, a nawet śmierć głodową, a w gospodarce wysoko rozwiniętej bezrobocie to problem socjalny – zgodności pracy z kwalifikacjami, aspiracjami, modelem konsumpcji itp.⁵

W przyjmowanych definicjach dla określenia bezrobocia wyszczególnia się trzy charakterystyczne cechy osób w wieku produkcyjnym⁶:

- bezrobocie dotyczy osób pozostających bez pracy, tzn. nie wykonujących pracy najemnej i nie pracujących na własny rachunek,
- dotyczy ono osób zdolnych i gotowych do podjęcia pracy na typowych warunkach następujących w gospodarce,
- bezrobocie dotyczy osób poszukujących pracy.

Biorąc powyższe kryteria pod uwagę, można zdefiniować bezrobocie jako zjawisko polegające na tym, że część ludności w wieku produkcyjnym, zdolnej do pracy i gotowej do podjęcia pracy odpowiadającej typowym warunkom występującym w gospodarce, pozostaje bez pracy mimo podjętych poszukiwań. A zatem bezrobocie jest to występowanie grupy pracowników zdolnych do pracy oraz gotowych do jej podjęcia, lecz nie znajdujących możliwości korzystnego zatrudnienia. Bezrobocie oznacza więc przesunięcie zasobów pracy ze sfery wytwarzania – działalności celowej i społecznie użytecznej do sfery bierności zawodowej. Jest oczywiste, że żadna z funkcji zatrudnienia nie może być wówczas realizowana. Bezrobotni nie wytwarzają i nie uczestniczą w procesach pracy, natomiast uczestniczą w podziale produktu wytworzonego przez innych pracowników i udział ten ma charakter socjalny – nie przynosi satysfakcji społecznych, prowadzi do utraty podmiotowości, statusu i godności ludzi bezrobotnych⁷.

Zjawisko bezrobocia występuje obecnie w większości krajów na kuli ziemskiej, pociąga za sobą negatywne konsekwencje społeczne i ekonomiczne. Pogarsza się sytuacja materialna bezrobotnych i ich rodzin. Bezrobotni podlegają procesom frustracji i degradacji społecznej, co często jest źródłem patologicznych zjawisk społecznych. Bezrobocie jest tym zjawiskiem, którego interpretacja w polityce

⁴ A. Jarosz, K. Leśniak-Moszczuk, *Polityka regionalna*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 1999, s. 141.

⁵ Ibidem, s. 142.

⁶ B. Czarny, *Podstawy Ekonomii*, PWE, Warszawa 1999, s. 98.

⁷ A. Fajferek (red.), *Polityka ekonomiczna*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2001, s. 224.

zatrudnienia wywołała wiele kontrowersji. Stanowi ono główny problem państw zarówno o ustabilizowanej gospodarce rynkowej, jak i tych znajdujących się w procesie transformacji. Ma wymiar społeczny, ekonomiczny i prawny. Jest wynikiem zakłóceń w funkcjonowaniu systemu gospodarczego, wyrażającym się niedoborem możliwości wykonania pracy w stosunku do istniejącego w danej gospodarce potencjału pracy⁸. Jak wynika z badań J. Śledzianowskiego⁹ bezrobocie znajduje się na drugim miejscu jako przyczyna bezdomności w Polsce. Ponadto bezrobocie generuje ubóstwo, choroby i uzależnienia, powoduje także szereg negatywnych skutków psychologicznych, etyczno-moralnych i obyczajowych.

W statystyce międzynarodowej powszechnie stosuje się kryteria wyróżniania bezrobotnych zalecane przez Międzynarodową Organizację Pracy (MOP). Europejski kodeks zabezpieczenia społecznego, uchwalony przez Radę Europy (w wersji zrewidowanej w 1990 r.), podaje warunki, które muszą spełniać osoby, aby można było zaliczyć je do bezrobotnych¹⁰. W Polsce bada się poziom bezrobocia na podstawie dwóch definicji bezrobotnego. Definicję zalecaną przez MOP stosuje się w ankietowanym Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), prowadzonym przez GUS od 1992 r. W badaniach tych kryterium rozstrzygającym o uznaniu danej osoby za bezrobotną jest: zdolność i gotowość podjęcia pracy już w badanym tygodniu lub najdalej w następnym tygodniu, aktywność w poszukiwaniu pracy, pozostawanie bez żadnych zajęć zarobkowych w wymiarze większym niż 1 godzina w ciągu badanego tygodnia lub posiadanie pracy, ale nie wykonywanie jej w badanym tygodniu. Kryterium jednej godziny obowiązuje również osoby pomagające bezpłatnie w prowadzeniu rodzinnej działalności gospodarczej. W badaniach BAEL uwzględniono tzw. bieżącą aktywność zawodową, która oznacza, że obserwacja obejmuje zawsze jeden tydzień w badanym kwartale.

Doświadczenie badań przeprowadzonych zgodnie z tymi założeniami potwierdziło przydatność kryterium jednej godziny oraz trafność międzynarodowej definicji osoby bezrobotnej w odniesieniu do polskich warunków. Podstawowym celem badania BAEL jest uzyskanie danych o wielkości i strukturze zasobów siły roboczej w Polsce oraz śledzenie tempa i kierunków zmian w poziomie aktywności zawodowej. Celem jest także ustalenie faktycznej, a nie formalnej sytuacji zawodowej osób badanych¹¹. Pod pojęciem bezrobotnego należy rozumieć osobę niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy, nie uczącą się w szkole w systemie dziennym, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) rejonowym urzędzie pracy, jeżeli:

- ukończyła 18 lat (z wyjątkiem młodocianych absolwentów);
- kobieta nie ukończyła 60 lat, a mężczyzna 65 lat;

⁸ Ibidem, s. 225

⁹ J. Śledzianowski, *Zdrowie bezdomnych*, Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta, Kielce 2006, s. 83.

¹⁰ A. Jarosz, K. Leśniak-Moczuk, *Polityka regionalna*, op. cit., s. 141.

¹¹ Ibidem, s. 142.

- nie nabyła prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy albo po ustaniu zatrudnienia nie pobiera świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku chorobowego, macierzyńskiego lub wychowawczego;
- nie jest właścicielem lub posiadaczem nieruchomości rolnej o powierzchni użytków rolnych powyżej 2 hektarów przeliczeniowych;
- nie podlega ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu z tytułu stałej pracy jako domownik w gospodarstwie rolnym o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 hektary przeliczeniowe;
- nie podjęła pozarolniczej działalności gospodarczej lub nie podlega – na podstawie odrębnych przepisów – obowiązkowi ubezpieczenia społecznego lub zapatrzenia emerytalnego;
- jest osobą niepełnosprawną, której stan zdrowia pozwala na podjęcie zatrudnienia co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy obowiązującego w danym zawodzie lub służbie;
- nie jest tymczasowo aresztowana lub nie odbywa kary pozbawienia wolności.

Skutki masowego bezrobocia w danym kraju są dotkliwe nie tylko dla samych bezrobotnych i ich rodzin, ale również całego społeczeństwa. Aby zmniejszać poczucie zagrożenia należy zastosować odpowiednie środki do odpowiedniego rodzaju bezrobocia, gdyż może ono przybierać różny charakter. Wyróżnienie jego specyficznych cech jest istotne dla jego oceny jako problemu ekonomicznego i społecznego. Dlatego też można wyróżnić następujące rodzaje bezrobocia:

Bezrobocie naturalne, które polega na jednoczesnym występowaniu bezrobocia i nie obsadzeniu miejsc pracy, związanym z przejściowym niedopasowaniem podaży siły roboczej do popytu w określonym przekroju, w wyniku przemieszczania się terytorialnego i zawodowego pracowników zmieniających pracę, poszukujących lepszej pracy w wymagającej podobnych kwalifikacji. Bezrobocie to jest zjawiskiem naturalnym każdej dynamicznej gospodarki, w której struktura siły roboczej oraz liczba oferowanych miejsc pracy zmieniają się nieustannie. Występuje ono nawet wówczas, gdy w gospodarce mamy do czynienia z ogólnym niedoborem pracowników, tak z resztą jak i w warunkach dużego bezrobocia może wystąpić niedobór pracowników o określonych kwalifikacjach¹². Bezrobocie naturalne nie wynika bowiem z braku stanowisk pracy. Występuje także w warunkach ogólnej równowagi na rynku pracy. Jest rezultatem działania mechanizmów rynku pracy oraz swobody zmiany pracy i wyboru stanowisk pracy, zmiany zapotrzebowania na pracowników, nieodpowiedniego przygotowania szkolnego młodzieży do podjęcia pracy, trudności adaptacyjnych grup specjalnej troski, niedoskonałości mechanizmów przemieszczeń siły roboczej oraz geograficznego zróżnicowania rynku pracy. Wobec powyższego bezrobocie naturalne obejmuje:

Bezrobocie strukturalne – powstaje z niedopasowania struktury podaży siły roboczej i popytu na siłę roboczą, przede wszystkim w aspekcie kwalifikacyjnym, zawodowym i regionalnym. U podstaw tych niedopasowań leżą procesy upadku lub rozwoju pewnych branż i gałęzi gospodarki, związane z tendencjami postępu

¹² B. Winiarski, *Polityka gospodarcza*, PWN, Warszawa 1999, s. 469.

technicznego i kierunkami międzynarodowego podziału pracy. Pojawiające się w efekcie tego niedopasowania bezrobocie strukturalne może mieć charakter dosyć trwały, gdyż jego likwidacja wymaga zazwyczaj dłuższego okresu w związku z koniecznością zmiany zawodu, kwalifikacji czy miejsca zamieszkania. Jego występowanie wiąże się także z niewłaściwą polityką w zakresie kształcenia pracowników¹³. Jako przykład tego typu bezrobocia, którego rozmiary są stosunkowo rozległe w ostatnich latach, można przytoczyć rosnącą liczbę osób bez pracy, które wcześniej zatrudnione były w metalurgii i przemyśle tekstylnym. Gałęzie te w większości krajów poddawane są restrukturyzacji, w efekcie której część pracowników traci zatrudnienie. Młodszy pracownicy mogą zmieniać zawód, korzystając ze specjalnych szkoleń, organizowanych przez specjalistyczne instytucje lub same przedsiębiorstwa, ale starsi pracownicy mają zwykle ograniczone możliwości zdobycia nowych kwalifikacji i to oni najczęściej są ofiarami bezrobocia strukturalnego. Przy ograniczaniu tego typu bezrobocia podstawowym problemem jest brak mobilności siły roboczej. W tej sytuacji należy pomóc zwalnianym pracownikom przy przechodzeniu do innych zawodów wymagających innych umiejętności niż te wykorzystywane w poprzedniej pracy. Rząd stworzył wiele ośrodków szkoleniowych służących temu celowi.

Bezrobocie technologiczne (techniczne) – wynika ono z wprowadzenia substytucyjnego postępu technicznego i technologicznego, który powoduje ogólny spadek zapotrzebowania na pracę żywą lub zmniejsza to zapotrzebowanie w przekroju określonych zawodów, zastępując pracę człowieka przez zastosowanie maszyn i automatów. Bezrobocie to może mieć charakter bardziej trwały lub tylko przejściowy, zależnie od możliwości przekwalifikowania się wolnej siły roboczej.

Bezrobocie frakcyjne – wynika ono z niedostosowania posiadanych kwalifikacji pracy i miejsca zamieszkania do wymaganych miejsc pracy. Tworzą je osoby o ułomnościach fizycznych lub psychicznych, które praktycznie uniemożliwiają im podjęcie pracy zawodowej. Obejmują one także tę liczbę pracowników, którzy z różnych powodów zmieniają pracę i często ją tracą lub porzucają.

Bezrobocie cykliczne – występuje ono, gdy popyt na pracę jest niski. Wysoki poziom bezrobocia frakcyjnego czy strukturalnego może występować nawet wtedy, gdy rynek pracy jako całość jest zrównoważony, na przykład wtedy, kiedy ruch ludności jest duży lub duże są nierówności geograficzne. Bezrobocie cykliczne jest zwiastunem pojawienia się recesji na rynku. Ze wskazanych przyczyn pewna część pracowników będzie przejściowo znajdowała się bez pracy, tworząc naturalne zaplecze potencjalnego zatrudnienia. Naturalna stopa będzie więc zawsze towarzyszyć gospodarce rynkowej. Nie wywołuje ona zbyt wielkich napięć społecznych, natomiast zapewnia gospodarce rynkowej wysoką możliwość adaptacyjną do zmieniających się warunków wzrostu produkcji.

Istnienie bezrobocia naturalnego oznacza, że chęć podjęcia pracy i chęć zatrudnienia nie pokrywają się z ich realizacją. Występują bowiem różnice niedostosowania o charakterze frykcyjnym lub strukturalnym, które powodują, że zamierze-

¹³ R. Milewski (red.), *Podstawy ekonomii*, PWN, Warszawa 1999, s. 539.

nia zarówno po stronie pracodawców, jak i pracowników nie zawsze dają się w pełni urzeczywistnić.

Bezrobocie keynesowskie – powstaje ono gdy, popyt globalny zmniejsza się, a płace i ceny nie zdążyły się dostosować i przywrócić do stanu pełnego zatrudnienia. Z niedostatkami popytu mamy do czynienia wówczas, gdy jest on niższy od poziomu zapewniającego pełne zatrudnienie. Spadek popytu prowadzi do spadku produkcji i zatrudnienia, dopiero spadek płac i cen zwiększy popyt na siłę roboczą oraz towary, co w konsekwencji zwiększy podaż do poziomu umożliwiającego pełne zatrudnienie. Wówczas bezrobocie spowodowane niedostatkami popytu zostanie zlikwidowane¹⁴. Bezrobocie to można zmniejszyć przez manipulowanie wysokością wydatków państwowych i podatków w celu ograniczenia wahań cykli koniunkturalnych.

W zależności bowiem od warunków, na jakich osoby zdolne do pracy i poszukujące pracy byłyby gotowe ją podjąć, trzeba odróżnić bezrobocie dobrowolne od przymusowego.

Bezrobocie dobrowolne polega na tym, że część pracobiorców nie chce podjąć pracy za stawki oferowane przez pracodawców. Przy tym rodzaju bezrobocia rynek pracy jest w stanie równowagi, poziom bezrobocia określa wówczas naturalna stopa bezrobocia. Stawki płacy realnej odpowiadają wtedy poziomowi równowagi, przy takich stawkach część ludzi zdecyduje się wejść do zasobów siły roboczej i poszukiwać pracy, ale tylko część z nich podejmie pracę za stawkę odpowiadającą stanowi równowagi, staną się oni wówczas bezrobotnymi z wyboru, czekającymi na lepsze oferty pracy. Stan taki pogłębiają zbyt wysokie płatności państwa realizowane w ramach polityki rynku pracy na rzecz bezrobotnych w stosunku do płacy oferowanej na rynku, która może być zaniżana przez pracodawców w warunkach bezrobocia, gdy podaż siły roboczej przewyższa popyt na nią. W tej sytuacji, gdy oferowana płaca nie jest o wiele wyższa od zasiłku, wielu bezrobotnych wybiera zasiłek, nie podejmując poszukiwań pracy oficjalnej, zadowolając się czasem wolnym i ewentualną pracą na czarno. Bezrobocie dobrowolne się związane jest również z grupą osób, które nie poszukują pracy, ponieważ nie zmusza ich do tego sytuacja materialna w rodzinie, ale rejestrują się jako bezrobotni, jeśli przysługuje im zasiłek⁹.

W przeciwieństwie do tego bezrobocia, bezrobocie przymusowe występuje wtedy, kiedy przy danym poziomie płacy realnej pracownicy nie mogą znaleźć pracy, mimo gotowości do jej podjęcia. Innymi słowy, pracownik jest przymusowo bezrobotny, jeśli jest w stanie zaakceptować przedłożoną mu ofertę pracy za obowiązującą na rynku płacę, a mimo to nie może znaleźć zatrudnienia. Grupę bezrobotnych określających swą sytuację jako przymusową cechuje chęć natychmiastowego podjęcia pracy i niezadowolenie z pozostawania bez niej. Uważają oni, że sytuacja, w jakiej się znaleźli, uwłacza im, a jest spowodowana w głównej mierze brakiem ofert pracy na rynku¹⁵.

¹⁴ J. Unolt, *Ekonomiczne problemy rynku pracy*, Interart, Katowice 1999, s. 69.

¹⁵ Ibidem, s. 70.

Rzeczywiste rozmiary bezrobocia są zazwyczaj większe, niż wykazują statystyki, z powodu występowania tzw. bezrobocia ukrytego. Obejmuje ono osoby pracujące w niepełnym wymiarze pracy, mimo wyrażenia gotowości do pracy w pełnym wymiarze oraz tych wszystkich, którzy zostali zniechęceni do poszukiwania pracy po długim okresie bezskutecznych prób jej znalezienia. Bezrobocie ukryte dotyczy również tych, których zatrudnienie nie jest ekonomicznie uzasadnione lub też jest nieracjonalnie wykorzystane. Jego wyrazem może być: nadmiernie rozbudowany aparat administracji państwowej, przeludnienie agrarne, sztuczne skracanie czasu pracy, jego niewykorzystanie czy też wydłużanie okresu kształcenia¹⁶.

Bezrobocie przymusowe spowodowane jest względną sztywnością płac w stosunku do produktywności pracy. Pracownik jest przymusowo bezrobotny jeżeli jest gotów zaakceptować przedłużoną mu ofertę pracy za obowiązującą na rynku płacę, a mimo to nie może znaleźć zatrudnienia.

Bezrobocie sezonowe spowodowane jest periodyczną zmiennością warunków klimatycznych oraz cykli produkcyjnych, w niektórych dziedzinach działalności gospodarczej i w rolnictwie, gdyż tam warunki pracy niejako dyktują pory roku i sezonowość zbiorów. Najbardziej jednak zauważalne w słabo rozwiniętych krajach których gospodarka w głównej mierze opiera się na rolnictwie.

Bezrobocie klasyczne powstaje na skutek zbyt wysokich płac realnych. Przyczyn występowania tego rodzaju bezrobocia upatruje się w wymuszaniu przez silne związki zawodowe wysokiego poziomu płac w skali krajowej bez brania pod uwagę różnic, jakie występują w układach regionalnych i gałęziowych. Odejście od takiego systemu płac umożliwi zmniejszenie bezrobocia.

Należy także uwzględnić podział bezrobocia ze względu na formy występowania¹⁷:

Bezrobocie krótko, średni i długookresowe – umownie przyjmuje się, że okres pozostawania bez pracy nie przekraczający trzech miesięcy oznacza bezrobocie krótkookresowe, poszukiwanie pracy w okresie od trzech do dwunastu miesięcy odpowiada bezrobociu średniookresowemu, a bezrobocie przekraczające dwanaście miesięcy określa się jako długookresowe.

Bezrobocie płynne – pod tym pojęciem rozumie się taki stan na rynku pracy, kiedy każdorazowo występuje pewna liczba ludzi pozostających bez pracy, lecz skład bezrobotnych zmienia się. Po pewnym czasie część z nich znajduje pracę, inni zaś na pewien czas ją tracą.

Bezrobocie chroniczne wiąże się nie tylko z dużą liczbą osób poszukujących pracy, jest ono również szeroko rozlane w społeczeństwie – obejmuje ludzi w różnym wieku o różnych kwalifikacjach i wykształceniu.

Bezrobocie globalne to bezrobocie związane z nadwyżką całkowitej podaży siły roboczej nad całkowitym popytem na siłę roboczą. W skali całej gospodarki występuje deficyt miejsc pracy.

¹⁶ D. Begg, S. Fischer, R. Dombrusch, *Ekonomia*, t. II, PWE, Warszawa 1996, s. 231.

¹⁷ M. Szpringer, *Profilaktyka społeczna*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2004, s. 48.

Bezrobocie fluktuacyjne – osoby pozostające bez pracy dopóty, dopóki nie uzyskają nowych kwalifikacji zawodowych, poszukiwanych w danym regionie lub kraju.

Bezrobocie jawne – objęte oficjalną statystyką uwzględniające bezrobotnych znajdujących się w ewidencjach urzędów pracy. Tam, gdzie gospodarka jest centralnie planowana jawne bezrobocie nie występuje jest natomiast ukryte.

Bezrobocie ukryte dotyczy ludzi nie ujętych w statystykach bezrobocia, ponieważ są oni zatrudnieni w niepełnym wymiarze pracy, mimo wyrażenia gotowości do pracy w pełnym wymiarze, bądź też pracują na stanowiskach nie wymagających posiadanych przez nich kwalifikacji, bądź też zaprzestali poszukiwania pracy po długim okresie bezskutecznych prób jej podjęcia.

Najnowsze teorie płac zwracają uwagę na inny aspekt usztywnienia płac przez związki zawodowe. Płaca opłacana powyżej poziomu równowagi nie tylko przyczynia się do wyższego bezrobocia kraju, ale także stwarza silniejszą motywację do bardziej wydajnej pracy. Przedsiębiorców mało interesują społeczne skutki przymusowego bezrobocia. To problem dla państwa. Ich zainteresowania koncentrują się na wymuszaniu wyższej wydajności pracy odpowiednio do wyższego poziomu płac. Istotne jest to, by rosnące płace nie dokonywały się kosztem zysku przedsiębiorstwa, lecz znajdowały uzasadnienie w osiągniętych efektach zatrudnionych pracowników.

Jak wynika z podanych wyżej klasyfikacji, poszczególne rodzaje bezrobocia, wyróżnione zarówno ze względu na przyczyny, jak i na formy, nakładają się na siebie. Na przykład, bezrobocie strukturalne jest przeważnie długookresowe, bezrobocie technologiczne może mieć charakter chroniczny tylko w odniesieniu do osób w określonym wieku, bezrobocie frykcyjne może występować w skali całego kraju bądź tylko niektórych regionów, itp. Wynika stąd, że bezrobocie jest zjawiskiem złożonym, na które wpływa wiele przyczyn i które można i należy, rozpatrywać z różnych punktów widzenia. Bez względu jednak na pochodzenie, charakter bezrobocia, jego poziom i dynamikę, powinno ono być utrzymywane w granicach niezagrażających stabilności politycznej, gospodarczej i społecznej państwa.

Można wyróżnić kilka przyczyn bezrobocia¹⁸:

- transformacja systemowa – w szczególności przyjęcie modelu gospodarki rynkowej,
- zaniedbania rozwojowe wielu przedsiębiorstw – przestarzałe wyroby i technologie,
- opóźnienia w rozwoju gospodarczym całych regionów bądź krajów,
- przekształcanie się tzw. bezrobocia ukrytego w jawne,
- prywatyzacja,
- bariery mieszkaniowe i lokalowe, wynikające z zapaści budownictwa,
- słabość systemu pośrednictwa pracy, szczupłość środków na aktywną walkę z bezrobociem,

¹⁸ Ibidem, s. 49.

- pasywność postaw znaczącej części bezrobotnych, niska skłonność do podwyższania i zmiany kwalifikacji,
- dość szeroki zakres świadczenia pracy zawodowej przez emerytów.

W okresie od 1990 do 2005 roku następuje wzrost podaży pracy, który jest jednym ze źródeł bezrobocia powodującym pogorszenie sytuacji na rynku pracy. Utrzymanie tej tendencji w przyszłości oznacza konieczność odpowiednio większego przyrostu popytu na pracę w celu ograniczenia bezrobocia. W sektorze publicznym następował spadek popytu na pracę, przy czym spadek liczby pracujących był znacznie słabszy od spadku produkcji. W sektorze prywatnym natomiast tendencje do wzrostu liczby pracujących były połączone z jeszcze silniejszymi tendencjami wzrostowymi w zakresie produkcji. Różnice te wskazują na zasadniczo odmienny charakter procesów przystosowawczych w obu sektorach własnościowych gospodarki. W gospodarce istnieje na ogół negatywna zależność między liczbą bezrobotnych a liczbą wolnych miejsc pracy. Wynika ona, między innymi z faktu, iż w miarę poprawy koniunktury i spadku bezrobocia, pracodawcom trudniej jest znaleźć nowych pracowników, w rezultacie liczba wolnych miejsc pracy wzrasta. A zatem przy większej liczbie wolnych miejsc pracy, bezrobotnym łatwiej jest znaleźć miejsca pracy, w efekcie czego liczba bezrobotnych maleje. Podsumowując, we współczesnych społecznościach bezrobocie, bez względu na formę jaką przyjmuje, jest problemem kluczowym. Ilekroć jest ono wysokie, występuje marnotrawstwo zasobów, a dochody ludzi kurczą się.

Bibliografia

- Begg D., Fischer S., Dornbusch R., *Ekonomia*, t. II, PWE, Warszawa 1996.
- Borkowski T., Marcinkowski A.S., *Bezrobocie w perspektywie socjologicznej*, [w:] *Socjologia bezrobocia*, Interart, Katowice 1999.
- Czarny B., *Podstawy Ekonomii*, PWE, Warszawa 1999.
- Encyklopedia Popularna PWN*, PWN, Warszawa 2000.
- Fajferek A. (red.), *Polityka ekonomiczna*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2001.
- Gryglewicz Ł., Łukaszczyk R., Sułowski Z. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. III, KUL, Lublin 1985.
- Jarosz A., Leśniak-Moszczuk K., *Polityka regionalna*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 1999.
- Milewski R. (red.), *Podstawy ekonomii*, PWN, Warszawa 1999.
- Reszke I., *Wobec bezrobocia: opinie, stereotypy*, Scholar, Warszawa 1999.
- Samuelson N., *Ekonomia 1*, PWN, Warszawa 1998.
- Szpringer M., *Profilaktyka społeczna*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2004.

Śledzianowski J., *Zdrowie bezdomnych*, Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta, Kielce 2006.

Unolt J., *Ekonomiczne problemy rynku pracy*, Interart, Katowice 1999.

Winiarski B., *Polityka gospodarcza*, PWN, Warszawa 1999.